

ЈОВИЦА АЋИН

ПОГЛЕД НА ДЕЛФТ

Прича ми Мартин, кога сам јуче упознао на пијаци цвећа, о томе како су овде, у Делфту, пре неку деценију скували више од десет хиљада белих пацова. Пијаца цвећа се одржава сваког четвртка на главном тргу Старог града, а Мартин држи невелику тезгу и продаје лале, можда најзаводљивије лале на пијаци. Питао сам га има ли плаве лале, с обзиром на то да је у Делфту измишљена нарочита плава боја која се сад користи за порцелан и грнчарију. Погледао ме је без чуђења, готово као да не схвата да се шалим, и одвратио да ће за мене да нађе и плаве лале. Неће бити генетски пигментисане као што је то случај са плавим ружама. Само да скокне до своје радионице, баш тако је рекао, *радионице*, и обоји црвене или жуте у плаво. Мислио сам на природно плаве, насмејао сам се. Нека не бринем, плава боја коју користи потпуно је природна, штавише еколошка. Нећу јој одолети, али мораћу да платим више. Тако сам упао у сопствену замку и враг је дошао по мене.

Одакле бели пацови овде, и у толиком броју, питам Мартина. Па сниман је неки филм о вампирима. Јунак је, разумљиво, гроф Дракула, фантом ноћи из Трансилваније, а пацови су увезени из Мађарске, дванаест хиљада белих пацова. Три дана је трајао њихов транспорт догде, а током тог превоза шлепером нису уопште храњени и почели су међусобно да се прождиру. Десетковали су се, крзно им је било попрскано крвљу, њушкице румене, али то је само истицало њихову чедну белину. И онда су скувани? Не одмах, рече Мартин, него тек кад је филмацији, који се звао ваљда Мурнау... да ли је Мурнау снимео филм *Носфераџу*? Да, кажем, барем колико памтим, али нисам сигуран. Свеједно, продужи Мартин, Мурнау или неки други Мурнау одлучио је да пацови

у филму, од извесног трена, ипак не буду више бели него црни, онакви који доносе завршни удар куге, а о куги је и реч. Није било више времена у том тренутку да по свету траже толику масу у црној боји и доведу их овамо. Требало је да ти пацови насрћу на град у црним таласима. Како их обојити? Офарбати их четком или их натерати у базен са црним мастилом? Ништа од тога. Утерали су, тако, све те хиљаде белих пацова у кључалу воду да би их натерали да природно поцрне. Неки су успели да поцрне. Од оних који нису, остала је само густа месна чорба којом су касније исхрањивани они који су се успешно прилагодили захтеву да се од белих прометну у црне. Врућа вода чини чуда. Људи оседе, пацови поцрне. То баш и није било морално према јадним животињкама, као што не можемо рећи да је било морално кад су мученике усмрћивали врелим уљем или врелом водом, и то ме је нагнало да се предомислим, па сам одустао да од црвених израдим обећане плаве лале, закључио је Мартин и чак ме замолио да му због тога опростим.

Мартин и ја смо сутрадан седели у кафићу у Брабантској улици у којој се некад давно трговало тресетом, па се улица заправо и зове Брабантско тресетно трговиште. У једној од продавница у тој улици, тик уз кафић, сваког трећег дана купујем сир, жут и с рупама. Тако ћу урадити и тог дана кад се растанем од Мартина. Он и ја, после случаја с плавом лалом, почели смо да се дружимо и претпостављао сам да ће наше дружење потрајати идућа два месеца, онолико колико сам рачунао да ћу остати у Делфту. Толико сам новца имао. Мартин јесте узгајивач цвећа, од чега живи, али је и сликар, иако своја дела не продаје. Није своје слике продавао ни Ван Гог. Испоставиће се да грешим: не продаје своје слике зато што је тако одлучио. То ми је било неразумљиво; испоставиће се да то није само хир. Истина, Мартин нешто од своје сликарске уметности продаје: осликава дрвене нануле и прави мустре за керамику, плаву, отуда уз стаклену башту има и радионицу! Цвећар и сликар, чини ми се као добар обавештајни извор. Нема шта не зна, а да то има везе са Делфтом. Питам га да ли би ми, следећи пут кад се видимо, показао место где је стојао Вермер кад је сликао свој *Пољед на Делфи*.

Мартин као да је пречуо моју молбу, али је име Вермера из Делфта било окидач за њега, па из њега провали као из запете пушке:

Још дуго после Вермерове смрти, људи се нису заљубљивали у његове слике. Али, данас се због њих онесвешћују. Спремни су да за једног Вермера дају читаву историју италијанског сликарства, и Леонарда, и Караваџа. Не жалим се због тога, каже

Мартин, јер је лепо чути кад пољска песникиња, коју сам пре неколико година упознао овде, каже да Свет не заслужује крај света докле год Вермерова млекарица излива млеко из свог врча. А и та слика, *Млекарица*, није у Делфту. Ниједна Вермерова слика није у Делфту, мада Вермера називамо Вермер из Делфта, кисело се осмехујући наглашава ми новопечени другар, мој цвећар из Делфта. Ни Вермер није био пророк у своме селу. Сликао је споро и мало, није много слика ни продао, само је две или три потписао, сликао је свакодневне призоре, обична улична места, домаће ситуације, кућне ликове. Али, у њему је била стална чежња за знањима, недоступним искуствима и путовањима. Није мрднуо из Делфта. Погледај његовог *Асиронома*! На тој слици глобус који је насликао као да ће сваког трена да се распрсне, јер толико је у њему притајене страсти. Пошто је себи ускратио путовања, ту је преточена сва енергија жеље. Гледај тај глобус, и биће ти речено оно што ни сањао ниси да уопште икада може бити саопштено. Тај глобус јесте слика и прилика Света уочи самог краја света. Свет не заслужује тај глобус, и све мање га заслужује.

Кроз главу ми је пролетело да ја заправо знам ко је та песникиња коју је *Млекарица* опчинила. Не бих је се сетио да ми се прошлог пролећа није из Вршца јавио доктор, бивши директор тамошње луднице, у којој сам, једном приликом, провео дан и упознао директора, страсног заљубљеника у песме. Доктору предстоји да држи предавање, рекао је, о биполарном поремећају. Прочитао је, објашњава ми, песму Виславе Шимборске. Песма је о Вермеровој *Млекарици*. Данас више не могу да се сетим да ли је за доктора та песма или та слика прави израз равнотеже света у случају света обузетог биполарним поремећајем. Хоћеш да кажеш, рекао сам доктору, да свет иде из једне крајности у другу, од меланхолије до маније и натраг. То је познато, потврђује доктор. Ја би требало онда да се лечим, јер код мене је на делу мултиполарни поремећај, у мени се смењују све крајности, стално круже у мени, и у том кружењу меланхолија и манија су тек пролазна стања, уз анксиозност, параноидност, изнуђену опсесивност и сва остала ненормална стања. Нормално стање уопште не постоји. Ту смо се доктор и ја закачили. Наравно да постоји, тврдио је он. Не постоји, понављао сам ја. Постоји, иако га ти можда никад ниси осетио. Баш то је доказ да не постоји, јер нема разлога да га макар на секунду не осетим, истрајавао сам, и луд је онај ко верује у нормално стање, закључио сам. Луд сам што сам лудог звао за савет. По тим речима сам знао да сам доктора дотерао на крај живаца, тачније, сад бих рекао, гурнуо сам га уза жути зид. Зашто си ме уопште звао, за какав савет, нешто мирније сам пи-

тао. Али, доктор је прекинуо везу. Ето, нисам му био од помоћи, премда бих свакако могао да му из своје мултиполарности кажем корисне ствари о биполарности. Имао сам девојку која је патила од биполарног поремећаја. Она ми је причала о свом мужу од кога је већ месецима намеравала да се разведе. Муж је оперисао канцер грла за који је тврдио да је добио зато што је сувише лизао. Да ли је то могућно, чудило сам се. Можда и јесте, рекла је Катарина, звала се Катарина, али моју није лизао. То је био и разлог зашто се разводила. То је био и унеколико разлог зашто сам се ја разишао с њом, иако је заслуживала да у постељи добије све што жели. Све у свему, вредело је да о томе припитам Мартина, мислим о *Млекарници*. Жена на слици одлива млеко. Замишљах да ће од тог млека настати сир у танким слојевима, налик палачинкама, и онда тај сир можемо да листамо као књигу.

Нећеш никад видети оно што је видео Вермер, каже Мартин.

Како нећу, па зар оно што је Вермер видео није на његовој слици?

Није немогуће да на слици видиш нешто друго, истрајава он, чак је то веома вероватно, и пита ме да ли знам за Прустов случај с бојом. Марсела Пруста сам читао и има код њега прегршт боја и тешко ми је да погодим који случај је у питању. Жути случај, рече Мартин. Жуто као цветови кантариона. Боје су, разумљиво, Мартинова слабост, или тачније: његова јача страна, и ја у том погледу не могу да се носим с њим. Холандија је на води, као да све време плови морем, по рекама, каналима који су попут поплављених улица, и сви који дођу овамо хрле у Амстердам, али ја сам Амстердам заобишао, прошао Харлем, Лајден, Хаг и скрасио се у Делфту, али тек пошто сам га опкорачио и доспео до Ротердама и Хертогенбоша. Одједном ми, кад је Мартин споменуо жуто, синну да је океан с којим се Холандија носи плавосив. Кад је море плавосиво, онда из њега израња Глаука, једна од морских нимфи. Пруст спомиње Глауконому. Она је за мене случај код Пруста. Она је такође морска вила, али господари чисто сивим морем. Да ли је сиво уопште боја, питам. Па ако је бело боја, ако је црно боја, онда је и сиво боја, настала од тачкица црних и белих, одговара Мартин. Сиво или сиње море? *Сиње*, е то већ не умем да кажем на другом језику тако да би Мартин разумео. Добро, шта с тим жутиим случајем, питам, признајући пораз. Напросто не могу жуто да повежем с француским писцем и његовим *ишчезањем за ишчезлим временом*. Постоји у Прустовом роману, у делу с насловом *Зайчоченица*, наставља Мартин, место са жутиим зидом. То је онда кад се појављује стари писац Бергот коме је наложено

да се одмара због благог напада уремије од којег му се лице за-
жутело. У то време је *Пољлед на Делфи* позајмљен Паризу ради
неке холандске изложбе. Писац чита приказ изложбе. Приказивач
одраније познаје слику, али тек у Паризу први пут уочава на њој
делић жутог зида и толико је био задивљен тим жутим зидом да
изјављује како је тај делић тако добро насликан да кад би само
он био на платну његова лепота била би довољна за себе. Бергот
је онда устао из болесничке постеље, најео се кромпира и кренуо
да лично види слику и непосредно се увери у лепоту тог жутог
комадића на њој. Попео се степеништем до галерије, прошао
поред неколико слика на основу којих је могао само да закључи
о некорисности такве вештачке уметности која није кадра
да досегне ни најобичнији сунчев одсјај на некој венецијанској
палати или просту рибарску кућу на морској обали и најзад се
нашао пред Вермеровом сликом. Захваљујући прочитаном при-
казу, опазио је мала плава слова, као и љубичасти песак и, на
крају, открио је тај невероватни делић жутог зида. Зурио је у њега
и био опседнут онако као што је дете опседнуто жутим лептиром
којег покушава да улови. „Ето, како би требало да пишем”, рекао
је себи. „Моје скорашње књиге су претерано суве, без боје, је-
зик би требало да ми је као овај делић жутог зида.” Укратко, био
је тако коснут тим жутим зидом да је легао на оближњу клупу и
умро. Последње речи су му биле „делић жутог зида”.

Могао је умрети од уремије, могао је умрети од превише
кромпира, недовољно печеног, али није, јер је нашао бољи раз-
лог за умирање, рекао сам. То би било Прустово виђење утицаја
уметности на човеков живот и, дабоме, његову смрт. У чему је
проблем, запитао сам.

Мартин је био збуњен мојом неукошћу. Није желео више да
говори о томе и само је рекао да нема проблема, осим што на сли-
ци нема видљивог делића жутог зида.

Кад смо се тог дана разилазили, предложио је да следеће
недеље скокнемо до Хага где се налази *Пољлед на Делфи*, а тек
затим на место на којем је Јан Вермер стојао док је сликао *Пољлед
на Делфи*. Био је то предлог који се не одбија, као што би то
рекла жртва без другог избора.

Кад сам изишао из продавнице са сиром, мора да сам
полугласно рекао себи да је Прустов случај, ако је Мартин у
праву да жутог зида нема на слици, у томе да су такве ствари
само наводни промашаји, јер кад је нешто довољно нетачно он-
да је управо зато истинито. Тачно је тачно, али само оно што је
нетачно може бити истинито, макар кад је реч о сликама. Пруст
нетачно говори о жутом зиду на Вермеровој слици, али управо

зато тај фантазирани жути зид има све шансе да се испостави као истинит. Нека пролазница нападно ме је погледала искоса. Схватио сам да су људи око мене чули да говорим са собом, али шта сам говорио нико није разумео. Уосталом, нисам у Делфту због пролазника него можда пре да бих под неком стрехом видео делић жутог зида, стваран или измишљен?

Мартин и ја смо се, не чекајући договорени дан идуће недеље, виђали и у међувремену. У један мах смо се чак случајно свечери срили док сам ја био у свом свагдашњем уличном лутању, и смејали смо се због тога сусрета, јер смо тог поднева већ заједно попили кафу у Брабантској улици и, дабоме, размењивали мисли, уз све остало што би нам у тренутку падало на памет, о Вермеру из Делфта, који је постао наша уобичајена тема разговора. Изгледало ми је да се он увек радовао кад бисмо се видели, па је отуда наше виђање годило и мом срцу. Били смо склони сличним шалама, које су разоткривале бесмислице и глупости нашег света и наше сопствене, ретко смо се окретали јачем алкохолу, нисмо имали длаке на језику ни у узајамном боцкању. Седели смо скупа или се шетали понекад и по неколико часова. Никад нам није било доста. Наше дружење попримало је све већма дух пријатељства. Знао сам да му је жена умрла пре седам година и да му је ћерка већ одрасла и да студира у Копенхагену где живе женини родитељи и брину о њој. Ја нисам оклевао да му кажем да сам разведен већ двадесетак година, као и да му поверим многе детаље свог интимног живота. Нисам се надао таквом другарству у Делфту. Пало ми је с неба и ја сам га оберучке примио. Уместо следеће недеље, због Мартинове непредвиђене спречености, будући да је морао да отпутује у Амстердам ради уговарања већег посла (керамика му је постајала све траженија међу колекционарима), у оближњи Хаг смо могли тек две недеље касније, почетком октобра.

Мартин ми додирну раме. Ево, гледај и нађи, рече.

Заиста нисам успео да нађем тај клети жути зид. Оно за шта се може рећи да је жуто, жуто је због сунчевог одблеска. Није то зид обојен жутиим кречом. Могло би бити да онај ко гледа, као што је гледао Прустов Бергот, брка материју и светлост. Где је то вражје парче жутог зида? Шетам погледом по слици и не видим жуто боју. Лакше опраштам Прусту да ју је видео тамо где је нема него себи који не могу да је пронађем ако је има. Рачунам да је Прусту допуштена толика машта. Ако се он преварио, то је сјајна ствар, јер то чини Вермерову слику богатијом. Пруст види у златној, оранж, пламеноцрвеној боји спектар најближи обасјању. Воли

он и сенку, полупровидност, све зоне које сугерише зелена боја океанске и биљне дубине, али жуто се код њега може такорећи поистоветити са самом светлошћу. Штавише, жуто додаје интензитет прозраној густини светлости. Као да му је управо то жуто неопходно да нагласи последњи тренутак у животу. Код њега, плаво плави, црвено црвени, а жуто жути. Чак и ако је Пруст погрешно, његова непрецизност иде руку под руку са истинитошћу. Али, ако ја не видим тај зид на слици, зашто да то не буде моја грешка? Закључак онда гласи: Можда се варам, а можда ме и Мартин vara. Прочитао ме је кад сам од њега тражио плаву лалу и продужава да мени наочиглед бојадише жуту лалу и хвата лептире мени невидљиве.

Па нисам ја Пруст, кажем, занесено усредсређен на слику преда мном. Тачно је и да Пруст није ти, одвраћа ми Мартин. Срећом по Пруста, могу само да рекнем у себи.

Мартин није хтео аутобусом, па сам од станице до музеја, чији назив никоме не мора ништа да значи, али мене је подсећао на неке луде дане које сам, знатно млађи, проводио у Новом Саду. Као тај музеј звао се уредник за графички дизајн мађарске ревије чије је седиште било у новосадској Католичкој порти, иако се, мора бити, назив музеја друкчије изговара него име тог уредника чија пријатељица је била моја школска другарица, и отуда наше познанство. Мориц или Мауритс. У том музеју у Хагу био је изложен *Пољед на Делфти*. Као да је нама из Делфта мање важно да гледамо Делфт него овима из Хага и Хевенингена, двапут ми је поновио Мартин. До музеја смо тако пешачили по прохладној киши која је дреждала и мени није изгледало да ће престати до краја света. Мартин ме је вукао, после експеримента с гледањем слике и трагањем за жутиим зидом, и од музеја до станице, поново по киши. Морао сам марамицом да истрљам косу и захтевао сам да предахнемо пре воза. У ресторацији сам попио индијски чај. То ме је отрезнило од кишурине и избавило од прехладе. Боја чаја је била попут црног индијског мастила.

Хаг није далеко од Делфта. Двадесетак минута возом. Стара станица у Делфту се реновира. Срећом, овде није било кише. Било је ведро и да се смрзнеш. Мраз под сунцем, а тек почела јесен. Двадесетак минута нам је било потребно да од станице стигнемо до места с којег је Вермер гледао и сликао Делфт. Док смо ишли донде, Мартин не одустаје од Пруста и прича да је Пруст обожавао Вермера и често га спомиње. У првој књизи *Трагања* његов јунак Шарл Сван пише рад о Вермеру. У том тренутку, као што јуче рече мој другар, о Вермеру се још мало зна и мало говори, тек треба истински да ускрсне из заборава, а

пошто Сван без престанка пише свој оглед и никако да га заврши, свима из његове околине фламански сликар је све чешће у устима и углавном одваљују глупости о њему, такве да се ваљаш од смеха. То је прави циркус око питања *ко је био Вермер*, а нико нема могућан одговор. За Пруста, у ствари, није нимало важно ко је био Вермер. Важне су му његове слике, увек живе, и оне су израз неизрециве лепоте. Та лепота је напросто ту, без обзира на то ко је био сликар и да ли нешто знамо о његовом приватном животу.

Ја бих о томе волео понешто да знам, макар само због тога да сазнам да ли је у његовом животу било нечега што је допринело да он, са смрћу, одмах падне у заборав који је трајао толико дуго, али задовољићу се и тачком на којој је он морао бити док је сликао *Поглед на Делфти*, кажем Мартину. На тој тачки могућно је да нешто од Вермера, после три и по столећа, проструји кроз мене. Само се ти надај, подсмешљиво ми каже мој водич, да ће те нека струја прометнути у Вермера. Вероватно неће, прихватам, али ни Вермера неће у мене, нити ће он моћи да види оно што ћу ја видети.

Потом сам једва чујно додао да и не помишљам да ишта од Вермера могу да преузем, осим заборава, па чак ни заборав, јер да ћу бити заборављен – хоћу, али неће то бити Вермерово падање него моје падање у заборав, дубљи и непоправљивији, вероватно заслужени заборав из којег нема ничег да се спасава.

Ако је и чуо понеку од речи које сам промрмљао, Мартин ништа није разабрао. Повремено сам такав, зао према себи, из сажалења или сумње у сутрашње дане, или због сломљености коју скривам. Нема још много, за неки минут смо на месту, рекао је и показао руком. Погледао сам. На видiku није било утваре са платном, палетом, кичицом. Само обала канала који се ту спајао с другим каналом. Мислио сам и да ће обала бити насута песком, и да ћу на песку видети љубичасту сенку, можда и отиске стопала. Ништа. Само бетонирани док.

Метар тамо или метар овамо, били смо у положају одакле смо видели стари Делфт. Није баш такав на старој слици, али није ни без сличности. Гледали смо и ћутали. У том часу схватам да баш и не марим да ли ћу бити заборављен. И знам да је разлог зашто сам зао у сломљености. Предосећам да нисам више у стању да је зацелим, ту сломљеност, нисам кадар да се борим против себе, и требало је да дођем у Делфт, у потрагу за Вермером, потрагу не баш исцрпну, систематичну, више онако случајну, па да коначно постанем свестан да сам сваку борбу да се сачувам већ изгубио.

Сасвим десно видим једну од капија града, изграђена као двострука кула с покретним мостом, једина која је још остала из оног времена. Видим копљасту Нову цркву у којој се Вермер покристио. Лево од ње назирем Стару цркву у којој је сахрањен. Њен звоник је налик оствама. Одавде су дрвени прозорски капци на фасадама црвене мрље. Видим бициклисте и недалеко, на каналу, омању теретну лађу. Тамо су, преко воде, аутомобили који јуре уз руб староградског језгра. Нема жутог зида. Постепено ми сликар чили из главе и ја сам само неко ко данас посматра град. Утапам се погледом у њега. Све што видим не да се набројати, још мање описати. Не вреди да на такав покушај трошим речи. Свако рођен у овом граду, тако ми се чини, мора бити срећан, јер сам град усрећује. То је насликао Вермер. Зато ми град толико личи на слику. Није важно што га је сунце између облака обасјавало кад је сликан, а мени поглед сенче облаци који заклањају сунце. Оно што је некад побуђивао Делфт у сликару још постоји у Делфту у који гледам.

Ту је и Мартин. И он ћутке гледа у град, мада рођен у њему, живи у њему, као да га први пут види. Осећам тиштање у слабини. То је мој леви бубрег. Истрошен и измучен. Зове у помоћ. Као да ми брбоће, гргоће. Дави се, покушава да исплива на површину. Не чује се и не квари наше ћутање, али осцилује попут клатна у мени и откуцава попут часовника сате мог трајања. Гледам у град као да гледам у себе. Бубрег је моја барутана. Градску барутану не могу да видим, јер је експлодирала кад је Вермер имао двадесет две године и срушила четвртину града. Нешто од експлозије простора и перспективе постоји на Вермеровој слици. У то доба, на уличним тезгама су се осим сира продавали и музички инструменти. Жичани инструменти чије су жице трепериле кад би се оглашавало звоно с Нове цркве. Тако и боје на слици трепере под таласима њене унутрашње светлости. Тако и ја подрхтавам док у мени бубрег пулсира.

Мартин први проговара. Нешто од просторних ефеката, ипак не претерујући у њима, Вермер је научио од Фабрицијуса, који је највернији Рембрантов ученик, али једини од свих ученика који је нашао свој стил. И Фабрицијус има свој *Пољед на Делфту*, у готово изобличеној перспективи. На његовој слици је и улични продавац музичких инструмената. Лаута је ослоњена о зид, а виолончело положено на тезги. Чуо си за барутану, пита ме. Кад је она експлодирала, Фабрицијус је, још млад, тешко рањен у свом атељеу и умро је од тих рана. Тада је уништена и већина његових слика. То значи умрети са својим делом. Пруст се бојао да ће умрети пре него што заврши роман. Био је већ у

хрупцу кад је исписивао последње реченице, баш неке од реченица из призора кад његов Бергот на платну види делић жутог зида с настрешницом и умире. Само неки трен доцније умире и Пруст. Вермер је, ето, кад је барут пукао, прошао без озледа. Док је Мартин причао, мој бубрег је испливао и утихнуо. Имаш ли и ти свој *Пољед на Делфи*, питам Мартина, надајући се да ће ме повести код себе, у свој студио или радионицу, како год он звао свој радни простор.

Не, немам, али имам нешто што нико нема, и то ми каже некако смркнуто. Схватам да говори озбиљно и да му се мора веровати, па му одмах реско одвраћам: „Не верујем.” Не бих то рекао тако да је могло зазвучати увредљиво да се у том часу нисам у себи запитао кад ћу ја, мислим кад ћу нестати као Фабрицијус. Не верујем да ће се мој нестанак тако догодити, али, пита ли ме неко, волео бих да буде слично томе. А још мање бих то рекао да сам знао да ће те две речи у српском, три у енглеском језику, такорећи бити први беочуг у ланцу догађаја који ће завршити у крви.

Било да је кишило или сијало слабуњаво октобарско сунце, неколико дана сам скитао улицама. Сматрао сам да је, мојом кривицом, Мартинова и моја веза заувек раскинута, па сам донекле и Вермера избацио из памети. Нисам историчар и да морам да расплићем нити из далеког времена, изнова да стварам свет какав је био пре два-три века и јурим за ситницама које ми у животу не значе много. Кад размислим, дошао сам у Делфт да бих научио како да се помирим с тим да ћу бити заборављен. Уместо тога, као најгори пљачљивко, почињем да се јадам над будућим забором. Свеједно што се прсим да ме заборав ни најмање не боли. Сваког боли. Више или мање боли и мене – хемијског техничара, отпуштеног из банкротиране фабрике ђубрива где сам провео век, и од недавно у инвалидској пензији – коме је све што је желео да уради измицало из руку. Проклињао сам себе већ, усред школовања, кад сам имао шеснаест или седамнаест година. Пребацивао сам себи зашто нисам, уместо техничке школе, изабрао неку школу за језик, јер језик и све везано за језик, почело је да ми се распламсава у срцу. Био је то први промашај, а на њега су се надовезивали потоњи. Вечито сам се одазивао на погрешне позиве. И сад, у мојих шездесет година, у самоћи напуњених пре неколико месеци, једино ми је било достижно да прочитам пар стотина књига. Читао сам целог живота готово кришом и сањарио шта би било да се нисам преварио и да сам на време одустао од хемије и материјалних супстанци, препустивши се супстанцама у којима борави дух,

супстанцама речи и боја. После свега, ко сам данас? Кад ми сутра буде развејан пепео, бићу баш ништа. Читао сам, али све што сам прочитао, све што сам сањао, све што сам желео, изгореће са мном. Почињем и да се питам да ли ми нешто значе тих неколико стотина прочитаних књига. Отуда моја стрепња пред забором. Љубав према нечему што чува од заборава само увећава мој страх, па чак и не толико од тога да ћу бити заборављен, јер то није најстрашније, колико од тога да сам свој живот давно почео да пропуштам. Читајући, стекао сам знања која ми ничему нису послужила осим да верујем у сопствене истине, али изгубљене. Ипак, још истрајавам у трагању за њима. Ево ме у Делфту, а у тај пут сам уложио сву своју уштеђевину, да бих покушао да призovem макар једну од својих изгубљених истина. Делфт ме је одавно чекао, од тренутка кад сам, као средњошколац, његову историју, књигу која ми је некако дошла до руку, прочитао у једном даху, и отада је непрестано прочитавао. Постала је мој приручник из магије самоспасавања. Оставила је у мени жиг као позив на пустоловину која ће ме чаробњачки избавити из свих промашаја, без обзира на то што моје време не може да тече унатраг. Ипак, да ли читање може да замени живот? Може ли да учини да нисам жедан и гладан? У књизи је био и Вермеров *Поглед на Делфти*. Није то била квалитетна репродукција, али то ми није сметало да гледам и гледам у њу, замишљајући да гледам у стварни град.

Истина, што се Вермера тиче, да моје шетање по граду не би било баш залудно, покушао сам да откријем где је пекара која га је хранила хлебом. Он је у очају умро преко ноћи, остављајући буљук деце, и кад ли је само стигао да их толико направи, остављајући жену без икаквих прихода и остављајући гомилу дугова. Сlike је слабо продавао. При томе је имао и радове својих колега и сликарске гилде Светог Луке, које је преузео на себе да прода, а није их продао. Пекару је био дужан силан новац за свакодневни хлеб који је са својима јео током две до три године. Самохрана жена је била принуђена да за тај дуг уступи пекару неколико можда највреднијих мужевљевих слика чија је цена сад милионска. Пекару нисам нашао. Одавно је нема. Али, у Брабантској улици сам купио тек печену векницу хлеба и комад ементалера, и док сам ходајући јео одмахнуо сам руком према непостојећој пекари. Купио сам и књигу с репродукцијама свих тридесет шест Вермерових слика. Најзад сам имао добре репродукције. Уместо пекаре, у једној од улица открио сам кућу која је била плунута кућа с Вермерове *Мале улице*. Преко пута куће завирио сам у тесну подрумску пивницу, а из ње су ми неке пивопије махале да

уђем. Не може да смета, један мали хајнекен добро ће ми доћи да сперем мрвице хлеба из грла, и тако сам ушао. Кад сам им рекао да сам из Србије, питали су ме да ли је то у Хрватској. Частили су ме пивом, а онда сам и ја њих, па су затим они мене, ја опет њих. Слабо смо се споразумевали, само разменом општих именица и географских назива. Осим свог, нису знали други језик, а ја нисам знао њихов. Зато смо добро наздрављали. То је свеопшти језик међу свима који пију. Пиво је било у бесцење. Могли смо и да пушимо. Њих тројица су седела за шанком. Наравно, пиво је с нама пио и пивничар иза шанка. За јединим столом седела је жена која пила смешано пиво и бренди. На крају сам ја први поклекао. Платио сам свој део и оставио новчаницу за њихова следећа два круга. Умало да заборавим купљену књигу. Наливен пивом, био сам ипак весео зато што сам, без икаквих и ичијих упутстава, пронашао улицу с Вермерове слике. То ми је испунило дан. Откриће куће и улице никад није био мој циљ. Десило се, као поклон ниоткуда. Да су ми тако лако било услышене све молитве у животу, као што ми је запало то откриће – нежељено, али загрејало ми срце – ја не бих ни био у Делфту.

Наставио сам да, из дана у дан, идем улицама, од улице до улице, преко улице, уз канале и низ канале по којима је опало црвеножуто лишће платана и кестена, преко мостова и раскрсница, око Техничког универзитета са уређеним парком, ваљда сам на сваком углу Старог града био, ишао сам као да ништа друго у животу немам да радим него да идем и идем улицама. Било ми је као да ни испред мене ни иза мене у времену ничег нема. Најпре ми се није ишло на пијацу цвећа. Нисам желео да видим Мартина. Онда сам помислио да сам кривац. Изјава да не верујем, у тренутку кад смо онако ћутали, била је у најмању руку неотесана. Тек смо били прошли искуство заједничког предавања погледу налик неком тајанственом обреду, и ћутали смо као стари пријатељи међу којима је свака реч сувишна, а ја сам затим, хотећи да изазивам, незахвално, унеколико порекао читав тај неизрециви доживљај. За то ми изговор не може бити никакав страх од бола, никакво пулсирање бубрега. Требало је да се угризем за језик.

У четвртак сам, око поднева, најзад отишао на трг на којем се тискало мноштво посетилаца. Лала, али и другог цвећа, било је у изобиљу. У средишту те пијаце неко је аранжирао пространи шарени ћилим од цветова. Мартин је био, на рубу трга, за својом цветном тезгом прекривеном великим црвеним кишобраном. Поздравили смо се као да никаквих размимоилажења међу нама није било. Био је весео што сам дошао. Ипак, питао ме је да ли још не верујем.

„Може бити да још не верујем, иако нисам у то сигуран. Пре свега, не верујем себи.”

„Дођи сутра код мене, или не, боље у недељу”, рекао је. „Можда ћеш онда бити потпуно несигуран.” Записавши ми адресу, уз смешак, додаде да је то свега на педесетак метара од давнашње барутане.

На бакелитној плочици, на улазним кућним вратима, пише *Марјин Виола Оерлеманс*. Виола може бити само женско име. Помислио сам да би му то могла бити покојна жена, или ћерка, или можда мајка. Нисам га о томе питао, јер ми је потом било очигледно да у кући живи сам. Кућа је била, рекао бих, изнутра пространија него што ми је споља изгледала.

Код Мартина, по подне, ако сам се надао да ћу на зиду видети репродукције свих или већине Вермерових слика, преварио сам се. Имао је само једну. *Подводачица*. Пиљећи у њу, кажем преко рамена: „Зашто само ова?”

„Само на њој је Вермер.”

Подводачица, одевена у црну одећу, изгледа прилично мушкобањасто. Главна муштерија у том борделском призору, крупан мушки лик, могао би бити неко из војске, јер носи црвени жакет који је део униформе. Девојка није без отмености. Румена, са елегантном белом капом с наушницама, гледа љупко у новчић којим је муштерија мами. Једини лик, четврти, који гледа у нас који гледамо приказује сликара. Шта он уопште ради у борделу? Уместо свеће држи чашу. То није чаша за воду, а ни за вино. Чаше за вино са стопом. У овој чаши је течност, црнкаста, не могу да погодим шта би то било. Није вода, није вино, пиво би било жућкасто, нагађам гласно.

Пиво, пиво, зар се ниси ономад напио пива, добацује Мартин гласом промуклим као да је веома узбуђен, а покушава да речи изговара заводљиво. То је црно јако пиво. Вермер као да напија девојку и она је зато поцрвенела у лицу, белом попут млека. У десној руци држи врат неког инструмента. Иако не видимо његово тело, није тешко препознати који је инструмент у питању. То је Вермеров омиљени инструмент, и често се, уз флауту, јавља на његовим сликама. На врату инструмента је видљиво да су жице металне. То је цитра. Код лауте су жице од животињских црева. Уметник је ту, у борделу, кисело закључује Мартин, да би остале опслуживао пићем и музиком. Можда им тако плаћа, или им тако подилази, зато што му позирају. Поглед који нам упућује као да би да нам наговести молбу да га не оптужујемо, али истовремено не хаје да ли ћемо га оптуживати.

За шта ли је све само спреман, додајем ја.

На све, кад је реч о сликању, и да служи, развеселава, и да краде, на то каже Мартин.

И да убије?

И да убије, зашто не, потврђује он, а ја сам се мало стресао. Обојица смо замукли. На крају сам ја прекинуо тајак. „Никако да те питам за *Млекарицу*.”

Шта хоћеш с њом!

Допада ми се та пунашна девојка. Напросто осећам колико је тешка.

Да, то је пуна запремина. Вермер је као мађионичар. Детаљи су важни и Вермер је у њима ненадмашан, али да осећаш девојчину тежину, на слици, то је већ нешто; то може само прави илузиониста. Мени се допада девојчина плава прегача. То је моја плава. Њу желим, а не као ти, девојку без прегаче. Хајде да видиш моју радионицу.

Говори ми да девојка, уосталом, и није млекарка. Не музе краву. Она је кухињска девојка или чак девојка-за-све-по-кући. Људи лупетају кад је називају млекарица. То је кухињски приказ, а девојка напросто сипа млеко, уз осмех за који нико не може рећи да ли је сетан или изражава усредсређеност, леонардовски ефекат, као што не можемо рећи да ли је плава боја прегаче баш таква због сенке или због светлости, или је таква тканина. Кад бих створио такву плаву, могао бих да умрем. Не тражим много, а дао бих све.

Пролазимо ходником чији је један зид од дебелог стакла, двоструког стакла, доброг за топлотну изолацију. Иза стакла је башта. Улазимо у радионицу. Поплочана је фајансом. Показује ми грнчарски точак на којем прави керамичке бокале и врчеве за вино, с поклопцем. Неколико бокала налазе се на столу уза зид и на зидној полици. Они су од порцелана. Лепо, минуциозно декорисани плавим пругама и венцима од виновог лишћа. Мартин за плаву боју користи чисти lapis lazuli, а колико год та плава била фантастична, још је далеко од плаве прегаче. У дну просторије је пећ. Ту је и мешалица за каолин и глину. И један тросед пресвучен сомотом по којем су се распрострле велике плаве мрље. Где су ти слике, питам.

Слике су му у спаваћој соби, или је спаваћа соба у атељеу, јер је просторија запремљена десетинама слика, великим штафелајем, а неудобни метални кревет је у дну одаје. Платна су различитих димензија. И на свима је безмало исти приказ, виђен из различитих углова, чак и одозго: блатњаво тле, или мочварно, пошто је то блато с много воде, а по том житком, масном, црном

блату, као по неком пакленском језеру плове чудесни бели цветови, чија је круница нежно жута. Готово кружно, лишће тих необичних, рекао бих, лотоса, има звездолику мрежу жилица. Глатко и кожасто, несумњиво је пуно унутрашње влаге.

Није ли тако нешто радио један од француских сликара?

До извесне мере, да, Моне, који је закупио огромно пространство где је неговао локвање, и о тој воденој башти бринуло је чак пет баштована, сместа је рекао Мартин, отворено, без трачка стида да и он слика на Монеову тему, али истовремено као да чува адута у рукаву.

Убрзо сам сазнао, кад смо ступили у башту, коју то карту чува Мартин. Само ми се причинило да је башта велика, јер највише ако је имала стотинак квадратних метара, покривена армираним стаклом, и састојала се из два дела. У већем су биле узгајане лале од сваке врсте. Морали бисте једном да се нађете усред мноштва лала, црвених, жутих, црних, па да појмите какво узбуђење може да вас обузме. Та лепота ме је малтене хипнотисала. Ниједна реч ми није излазила из грла. Тек ту сам разумео да цветови могу да нас поробе. И разумео сам да је уместо хемикалијама у животу требало да се бавим лалама. Осетио сам љубомору према Мартину, који ме у тај трен ухвати за раме, као да уопште нисам био потресен мистиком цветова око мене, и гурну ме ка другом делу баште. Ограђен стаклом, са стакленим вратима, био је свет за себе. Обојица смо назули гумене чизме, високе до колена. Унутра, у стакленику, било је веома топло, најмање четрдесет степени, ваздух, веома влажан, одисао је неком недефинисаном трулежи. Стакленик је био грејан пластичним цевима кроз које је протицала врела вода. Уска стаза, посута белим каменчићима, пружала се око блатњавог језерцета по којем је било расуто двадесетак цветова на лишћу као зеленом ћилиму. Било је и неколико пупољака. Цветови су били невелики, центиметар или два у пречнику. Били су то цветови с Мартинових слика. Локвањчићи.

Waterlilies, рече Мартин, најмањи на свету, и нигде их више нема. Постоје само овде. Само их ја имам.

Ни у Африци, ни у Амазонији, нигде, баш нигде, питао сам у неверици.

Баш нигде, понови Мартин. Било их је у Руанди, а сад ни тамо. Моје мале нимфе. Нимфице. Онда рече и њихов латински назив, али ја већ нисам слушао. Крочио сам у ту блатњаву баруштину и сагнуо се да што боље осмотрим те „нимфе, нимфице”. Да ми нису локвањи били тик испред очију, верујем да бих лице загнурио у блато. Сlike нису могле ни да примиришу ове живе цветиће. Њихова мистерија, праћена податком да их нигде више нема, њи-

хова савршена мајушност, невидљива на Мартиновим сликама, њихова јединственост, то се не може насликати.

Запитао сам Мартина да ли су локвањчићи на продају. Кратко ми је одговорио да нисам при себи. Схватио сам из тог сувог одговора да му без њих не би било не само његове уметности него ни живота.

Скувао нам је зелени чај са сушеним белим јасмином. Седели смо у његовој радионици, сркутали, и он ми је испричао како је локвањчиће открио неки Немац у забити Руанде. Убрзо потом, око тог места су, због изградње фабрика, промењени токови вода, мочвара је исушена и локвањчићи су нестали. Немац је, срећом, неколико успео да пренесе у Бон. Тамо, изледа, нису успевали да их одрже дуже у животу, па су младице и семе послали у Лондон, у чувени Кју Гарден. Тридесетак локвањчића ускоро је десетковано, а остатак је, двадесет и неколико, украден.

Откуда теби, нисам одолео да приупитам.

То је тајна, рече.

Чак и своје слике одбија да продаје. Свака слика, рече, огромно га кошта, са сваком, толико се уноси у њу, губи понеки број дана који су му још суђени на овом свету.

Помислио сам да је то лудост. Окружен толиком лепотом, лалама и локвањима, мора да је малчице скренуо умом. Његова поремећеност није ни биполарна ни мултиполарна. Она је само на једну страну. На тој страни може бити само бездан. Кад доспе до ивице, нема му повратка. Било ми је јасно да је крадљивац. Како би их друкчије набавио? Није то салата коју купиш на пијаци, или уђеш у радњу и замолиш за последњи примерак малих локвања на свету, а продавачица ти лепо запакује робу и каже *изволише*. Из Бона или Лондона украо је локвањчиће у које се, не оспоравам, по свему судећи манијачки заљубио на први поглед, и то је дебео разлог зашто их не продаје, ни њих ни слике. Зашто их је, онда, мени показао? Не отвараш странцима врата иза којих је твоја љубав, ако нећеш да је изгубиш и још да те осуде као тешког лопова, злочинца. Није ми деловао као да је сујетан и да је морао неком да се хвалисаво прикаже овако како се мени приказао. Нисам успевао да се досетим ваљаног одговора. Мартину је нешто било на уму кад је одлучио да ризикује са мном и готово немарно ме доведе до свог цветног блага. Украденог. Зато да је био немаран кад ме је позвао код себе није нимало вероватно. Нема код њега нехаја, нема непромишљености. То је тек наоко. То је, рекао бих, део његовог плана. А шта је то наумио, мени је било недоступно. Неће потрајати дуго и то ће морати да изиђе на видело, био сам

у то уверен. Стрпљиво сам пијуцкао чај из шоље коју је Мартин лично направио, беспрекорно белом, с плавим венчићем по рубу. Таква шоља би могла коштати читаву моју месечну пензију. Просто је изискивала од мене да је непрестано глaдим. Он је устао с кревета и шеткајући пио. Повремено би ме искоса погледнуо. Онда је поново кренуо са својом уобичајеном причом која ме, после виђених локвањчића, већ није толико занимала. Док сам га слушао, настављао сам да у глави премећем енигму с његовим такозваним нимфама. Пошто сам био сигуран да их је украо, а то ми је и он околишно признао, питао сам се како је успео да их очува. Требало је знати како их неговати, како их одржавати да не увену и одумру. То несумњиво изискује истанчано ботаничко знање. Врста је једва позната и јединствена, за њу је потребна права интуиција. Волео је, силно је волео своје нимфе, и то је објашњење зашто је успео да их не изгуби, за разлику од експерата који су их, лишени истинске страсти, губили као да су аматери. Да сад нису код Мартина, предани његовом лудилу, можда тих локвања, порцелански белих латица и жутих круница, не би више уопште ни било на свету. Овде су пажени, трају, живе. Не знам, можда га то оправдава.

Не знам, говорио је Мартин, можда оне филмације нису морале да скувају беле пацове да би их поцрнели и претворили у Носфератуову армаду пошаста и смрти. Можда бели пацови заиста нису кужни док црни јесу. Посебно је питање откуда властима толико храбрости да дозволе допрему хиљада пацова у град, с обзиром на опасност да неки, ма колико било чувани, побегну и почну да се размножавају у канализацији. То ми не личи на нас, иако и овде има поткупљивих. Добро, у Вермерово време у Делфту је, мислим, било пацова. Тада се још јело прстима, а виљушке су само ретки могли себи да приуште. Баш погодено за кугу, колико год да се пушио дувaн, са уверењем да дувaн штити од црне смрти. Данас пушимо траву као универзални лек. Можемо после чаја да поделимо један цокавац за опуштање. Имам одличну ганцу. Кад је Вермер имао две године, црна смрт је преполовила становништво Амстердама и харала по целој Фландрији. Кад је имао тридесет и неку, куга је збрисала десетине хиљада Лондонаца, па је и Исак Њутн морао да побегне од ње на село. Кужна катастрофа је заобишла Делфт, али ју је надокнадила барутна, с тим да је ова, погодивши Фабрицијуса, проминула Вермера, који ће, убрзо после ње, годину или две, насликати *Пољед на Делфту*, слику на којој не видимо последице експлозије, као што не видимо ни пацове, кратко се насмејао Мартин. Не видимо ни жути зид, или бисмо га могли видети, како ти верујеш,

уз услов да будемо Пруст или макар Французи. Рецимо, ја видим да си ти прилично жут у лицу и да те мучи нека болест, а ти то нећеш да видиш.

На то сам мирно одложио шољу и ја устао. Осећао сам да се нека претња захуктава и да ствари већ постају веома личне. Ипак, ни реч нисам рекао, само сам устао. Мартин мало сачека, а онда настави, оканивши ме се као своје нове теме.

Не морам да опростим, али прихватићу да је Пруст био у извесној мери непрецизан.

О непрецизности не би требало да говори неко ко би да буде прецизан, тихо сам рекао, а нипошто неко ко би да се служи само инструментима прецизности и ни за шта више не зна. Тачност и истина не иду увек заједно.

Није био далтониста него напосто све болеснији, расејан, немаран, непрецизан, наставио је Мартин као да није ни чуо шта сам прошапутао, а можда заиста није чуо. И наравно, његов стари писац Бергот јесте он. Пруст је устао из постеље, сматрајући себе већ мртвим – Лецнуо сам се на те речи – и отишао, у парк Тиљерија, тамо где су сад изложене све слике Клода Монеа на којима су локвањи, на изложбу само да би, уз такозвану *Млекарницу* и *Девојку с бисерном минђушом*, видео *Пољед на Делфи*, „најлепшу слику на свету”, како ће написати у једном од писама. Видео га је, видео на слици „делић жутог зида”, вратио се кући, написао како је умро Бергот, и недуго затим и сам умро. Непрецизан је био, а био је веома осетљив на све боје и према њему бисмо могли да саставимо читав светлосни спектар. Имао је око за *најприродне вишебојне бојаве*. Али, где је тај делић жутог зида на слици? На десној страни постоји зид виле саграђен од опека, и постоји кров на чијем нагибу је светларник. По боји, тај кров би пре био место које је писац уочио. Ипак, то је кров, а не зид. А боја на њему је само светлосни рефлекс, постигнут рафинованом сликаревом техником.

Ту сам се, најзад, укључио у причу и одважно, јер сам само нагађао, рекао да је Пруст ипак мислио на целу слику, жалећи што не пише тако како је то платно насликано. Њему је, рекао сам то као претпоставку, стало до душе у боји, и та душа је за њега, на слици, била жута. Уз то, он говори о смрти, и Берготовој и својој, али не верује у њу. Пише да је Бергот умро, па се пита да ли је заувек умро и, наглашава, ко би то могао да каже. И ја почињем да верујем у ту врсту бесмртности. Да, добро си наслутио, болестан сам, можда и болестан на смрт, па шта онда? Ти би, као лопов јединственог локвања – Мартин само рече *nymphaea thermarum* – требало да будеш последњи који ми најављује зло. Да, и знам да

сам ужутео и да ме то жутило води до смрти, и душа ми је пожутела, али ко може да каже да сам на концу живота, ко...

Не, не, нико, рече Мартин. Напротив, рачунам на тебе и зато сам те позвао. Ево, бићу отворен и можда груб. У првом сусрету, на први поглед, видео сам да си болестан. Старији си од мене. Имам четрдесет шест година...

Он је прилично мршав, али јаких рамена, јаких руку какве су, иначе, ваљда код свих који месе и обликују глину. Ако вас дохвати за врат може да га преломи као сламчицу.

... Нема гаранција ни за мене. Вермер је умро с непуних четрдесет три. Потребна ми је помоћ. Око лала, локвања, керамике. Ти си из Србије, као да си ниодале. Мучите се да нам се придружите. Затвор у Хевенингену је накрцан српским ратним злочинцима. А ти си мирољубив, и око тога нико ме неће разuverити. Управо зато ти нудим да будеш са мном. То је мој дар теби, да проживиш спокојније колико ти је још остало, и колико је мени остало. Слични смо. Волиш све што и ја волим. И ја волим тебе. То ми је сваки пут кад смо се срели било очигледно. Сијале су ти очи док си гледао Делфт, упркос болу који те је мучио, и то ми је било више него приметно. Сијале су ти очи усред саксија с лалама. Био си задивљен мојим сликама. Локвањи су те очарали, готово си хтео да се поистоветиш с њима. Чак и ту шољу за чај, шољу која сам ја уобличио, испекао и обојио, обожаваш, и још је држиш у руци, као да никад не би да је оставиш и као да те она једина може избавити ако се на нас сручи опет нека катастрофа. Свеједно, ако се у неким ситницама не слажемо...

Слушао сам његове речи и бивао све запрепашћенији. Почео сам да схватам тајну иза његових речи. Откривао ми се другачији Мартин.

Ситницама, плануо сам, учинивши се намах и сам себи некако неурачунљивим. Не видиш суштину у тим наводним ситницама. Не видиш душу у њима. Стало ти је само до тачности. Слеп си за истину. Никад нећеш видети делић жутог зида у *Пољеду на Делфти*. Само за смрт ниси слеп. Целог живота сам и ја био такав. Колико год било касно за мене, више нећу да одбацујем истину, барем своју истину. Држаћу се ње, чак и ако је једва наслућујем. Буди ти што јеси, а ја се враћам у своју нигдину, како је зовеш.

Баш сте ви Срби будале. Зар верујеш да можеш да уђеш овамо и онда комотно изиђеш?

Да, то је свакако био неки непознати Мартин. Док сам трепнуо оком, он је већ био уз мене. Унео ми се у лице, као да жели да ме пољуби. Пусти ме, рекао сам. Док је изговарао

Знаш да не могу

ухватио ме је шакама за грло. Испустио сам шољицу, чуо њен звекет с пода, и почео да кркљам. Бубрег ме је неподношљиво заболео, јер и он предосећа крај и као да испушта последњи крик. Копрцао сам се, покушавајући да се извучем из његове крагне, и дођем до даха. Видео сам црвене светлаце. Некако сам успео да, у хропцу, са стола на којем су се налазиле грнчарске алатке, напилавши најближу, узмем је десном руком. Све се одиграло у магновењу. Страх да алатка није оштра муњевито ме је обузео. Кратким замахом, из све снаге којом сам још располагао, зарио сам је у Мартинову бутину. Улазила је дубоко. Он је јаукнуо и његов стисак је тек за мало попустио. Извадио сам алатку и поново је ринуо, у његову слабину.

Алатка која ме је спасла била је уска шпахтла. И била је довољно оштра. Мартин је лежао на поду и из ране на бутини липтала је крв. Погодио сам велику вену. Он је издисао. Поглед му је био унезверен. Покушавао је да ме погледа очи, али ја сам одвратио поглед и гледао у винске врчеве на зидној полици.

Касније, одвукао сам га до баште, увукао у топли одељак и затрпао блатом, на најдубљем месту блатног језерцета. На стомак сам му ставио тешку керамичку вазну обликовану као праисторијска богиња плодности. Причврстио сам му је око струка његовим појасом. Док сам га укопавао у то смрдљиво блатњаво тле, нехотице сам оштетио већину локвањчића, заправо све осим једног. Било ми је неизрециво жао пропалих локвањчића, али ми је било жао и Мартина. Нисам схватао како је до несреће уопште дошло.

Истуширао сам се, и онда се погледао у огледало колико ми је лице жуто. Уместо лица, видео сам само своју косу. Сва је побелела. Али, нисам се узрујавао што сам одједном постао седокос. Обрисао сам све што сам додирнуо или веровао да сам додирнуо. Полиција ми никад неће поверовати да сам се само бранио. Кад је ноћ још одмакла, крадом сам изишао из Мартинове мале куће. Док сам ишао улицама, уз канале, по којима су пловила јата патки и лабудова, мимоилазио сам се с ретким бициклистима и пешацима, мозак ми је био празан. Једино ми се у глави вртела новинска вест коју сам недавно био прочитао. Пензионисани учитељ са Урала дошао код пријатеља у градић, две хиљаде километара источно од Москве. У кухињи су пријатељ и он пили вотку. Пријатељ је волео прозу, а учитељ поезију. Препирали су се шта је важније проза или поезија. Преписка је прерасла у жестоку свађу и на крају је учитељ забио кухињски нож у чело домаћи-

ну. После убиства, библиотекарка из тога места се чудила да је њихов суграђанин, иначе незапослен и ведар човек, убијен због прозе, иако су сви у градићу знали да је волео поезију, непрестано је рецитовао песме и састављао за пролазнице, како би коју срео, стиховане љубавне изјаве. Месец дана раније, у истом месту, у реду људи који су чекали да купе пиво, двојица су се закачили. Један је убио другог. Питали су убицу *зашто*. Расправљали смо о филозофији Имануела Канта и нисмо се сложили, рекао је он. Његова изјава је потврђена на полиграфу. Питао сам се који је био мој разлог, као и који је био Мартинов разлог да убилачки насрне на мене. Пацови, локвањи, делић жутог зида, *Пољед на Делфиј?* Или никаквог разлога није ни било, а ја сам све јаче у то убеђен. Можда грешим. Одједном сам се осетио бескрајно сâм и знао сам да у том осећању не грешим, као што сам знао да ћу се осећати сâм до краја живота.